

Rikosuhrimaksun määrääminen

ASIAN VIREILLETULO

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 3 §:n 3 momentin mukaan oikeuskansleri tarkastaa rangaistustuomiot, joita koskevia ilmoituksia erikseen säädetyin tavoin lähetetään oikeuskanslerinvirastoon.

Mainitussa tarkastuksessa havaittiin, että Keski-Suomen kärjäoikeus oli 7.8.2018 asiassa dnro R 18/1322 antamassaan tuomiossa nro 18/131728 ja 29.8.2018 asiassa R 17/1471 antamassaan tuomiossa 18/135481 jättänyt tuomitsematta vastaajille rikosuhrimaksut, vaikka vastaajat oli tuomittu rikoksista, joista säädetty ankarin rangaistus oli vankeutta.

SELVITYS

Puheenjohtajana asioissa toimineen kärjätuomarin selvityksen mukaan 7.8.2018 julistetussa tuomiossa vastaajina olleiden A:n ja B:n aikaisemmat tuomiot oli katsottu riittäviksi seuraamuksiksi myös 7.8.2018 julistetussa tuomiossa heidän syyksi luetuista rikoksista. A:ta ja B:tä ei tuomittu erikseen rangaistuksiin eikä heitä tämän vuoksi voitu velvoittaa suorittamaan rikosuhrimaksua. Kärjätuomari viittaa selvityksessään näkemyksensä perusteluna Helsingin hovioikeuden 14.6.2018 antamaan ratkaisuun 125810 (HelHO:2018:9), jossa vastaavassa tilanteessa hovioikeus katsoi, että rikosuhrimaksua ei voitu vastaajalle kärjäoikeudessa määrätä, koska vastaajaa ei tuomittu erikseen rangaistukseen.

Samassa 7.8.2018 julistetussa tuomiossa olivat vastaajina myös C ja D, jotka oli tuomittu rangaistukseen rikoksista, joista säädetty ankarin rangaistus oli vankeutta. Käräjätuomarin selvityksen mukaan C:lle oli unohtunut määrätä 40 euron suuruinen rikosuhrimaksu ja D:lle 80 euron suuruinen rikosuhrimaksu, jotka heille olisi tullut määrätä.

Käräjätuomarin selvityksen mukaan 29.8.2018 julistetussa tuomiossa vastaajana olleen B:n aikaisempi tuomio oli katsottu riittäväksi seuraamukseksi myös 29.8.2018 julistetussa tuomiossa hänen syyksi luetusta rikoksesta. B:tä ei tuomittu erikseen rangaistukseen eikä häntä tämän vuoksi voitu velvoittaa suorittamaan rikosuhrimaksua.

RATKAISU

Sovellettavat oikeusohjeet

Rikosuhrimaksusta annetun lain 2 §:n mukaan se, joka tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta, on velvollinen suorittamaan rikosuhrimaksun. Lain 3 §:n 1 momentin mukaan rikosuhrimaksu on 40 euroa, jos rangaistus tuomitaan yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enintään kuusi kuukautta, ja 2 momentin mukaan 80 euroa, jos rangaistus tuomitaan yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enemmän kuin kuusi kuukautta. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimien määrää rikosuhrimaksun rangaistuksen tuomitessaan.

Rikosuhrimaksulain esitöiden (HE 293/2014 vp s. 20) mukaan samalla kertaa kahdesta tai useammasta rikoksesta rangaistukseen tuomitulle määrättäisiin vain yksi rikosuhrimaksu, eikä ratkaisuun sisältyvien rikosten lukumäärä vaikuttaisi maksun suuruuteen. Esitöissä ei ole erikseen otettu kantaa siihen, tuleeko rikosuhrimaksu määrätä maksettavaksi tilanteessa, jossa rikoslain 7 luvun 6 §:n perusteella vastaajalle ei määrätä rangaistusta, vaan aiempi tai aiemmat rangaistukset katsotaan riittäväksi seuraamukseksi.

Lakivaliokunta on mainitusta hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä (LaVM 32/2014 vp s. 3) todennut, että rikosuhrimaksu määrättäisiin viran puolesta, eikä määräämiseen liittyisi mitään harkintaa. Tavoitteena on ollut luoda järjestelmä, joka olisi riittävän yksinkertainen, oikeudenmukainen ja tasapuolinen sekä samalla kannattava. Perustuslakivaliokunta puolestaan on esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 61/2014 vp s. 2) puoltanut rikosuhrimaksun rinnastamista rikosoikeudellisiin lisäseuraamuksiin.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO:2019:4 muun ohella arvioinut rikosuhrimaksun oikeudellista luonnetta ja katsonut, että pelkästään sillä perusteella, että rikokset olisi voitu käsitellä samassa yhteydessä aiemmin tuomitussa tuomiossa käsiteltyjen rikosten kanssa, joista rikosuhrimaksu on jo määrätty, ei rikosuhrimaksua tule jättää määräämättä, kun vastaaja tuomitaan nyt rangaistukseen teosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta. Korkein oikeus totesi ratkaisussaan muun ohella, että rikosuhrimaksusta annetun lain 2 §:n ja 4 §:n 1 momentin sanamuoto on yksiselitteinen ja selvä. Mainittujen säännösten mukaan tuomioistuimen tulee tuomitessaan vastaajan rangaistukseen 2 §:n edellytykset täyttävästä rikoksesta määrätä vastaajan maksettavaksi myös rikosuhrimaksu. Poikkeukset rikosuhrimaksun määräämiseen on lueteltu mainituissa pykälissä, eikä niihin sisälly se, että teot olisi voitu käsitellä samalla kertaa sellaisten tekojen kanssa, joita koskevassa tuomiossa vastaajan maksettavaksi on jo määrätty rikosuhrimaksu.

Korkein oikeus totesi ratkaisussaan, että lain esityöt tukevat lain sanamuodon mukaista tulkintaa. Esitöiden mukaan useammasta rikoksesta määrätään yksi rikosuhrimaksu silloin, kun niistä tuomitaan rangaistus samalla kertaa. Esitöiden mukaan tuomioistuin ei rikosuhrimaksun määrätessään käytä harkintavaltaa. Lainsäätäjän tarkoituksena on korkeimman oikeuden näkemyksen mukaan ollut selvästi luoda kattava ja yksinkertainen järjestelmä, jossa rikosuhrimaksu määrätään aina, kun laissa säädetty edellytykset täyttyvät.

Korkeimman oikeuden tapauksessa vastaaja oli tuomittu rangaistukseen neljästä rikoksesta, joista kolmen rangaistusasteikkoon sisältyy vankeusrangaistus. Pelkästään sillä perusteella, että rikokset olisi voitu käsitellä samassa yhteydessä aiemmassa tuomiossa käsiteltyjen rikosten kanssa, joista rikosuhrimaksu on jo määrätty, ei rikosuhrimaksua tullut jättää määräämättä, kun muutakaan syytä rikosuhrimaksun määräämättä jättämiselle ei ollut.

Helsingin hovioikeus on lainvoimaisessa ratkaisussaan (HelHO:2018:9) katsonut, että rikosuhrimaksua ei tule määrätä jälkimmäisessä tuomiossa, jos vastaajaa ei ole tuomittu uuteen rangaistukseen rikoksesta, joka olisi voitu käsitellä samassa yhteydessä aiemmassa tuomiossa käsiteltyjen rikosten kanssa, joista on jo määrätty rikosuhrimaksu. Aiempi rangaistus katsottiin mainitussa tapauksessa riittäväksi seuraamukseksi nyt syyksi luetuissa rikoksissa, mikä kattoi myös rikosuhrimaksun. Hovioikeus totesi ratkaisunsa perusteluissa, että rikosuhrimaksusta annetun lain 2 §:n ja 4 §:n 1 momentin sanamuodon mukaan rikosuhrimaksun tuomitseminen edellyttää, että vastaaja tuomitaan rangaistukseen. Oleellista ei ole se, mihin rangaistukseen vastaaja tuomitaan, kunhan hänet tuomitaan rangaistukseen ainakin yhdestä vankeusuhan sisältävästä rikoksesta. Hovioikeus katsoi, että rikosoikeudellinen laillisuusperiaate huomioon ottaen rikosuhrimaksusta annettua lakia oli sovellettava sen yksiselitteisen sanamuodon mukaisesti. Hovioikeus katsoi siten käräjäoikeuden tavoin, että kun käräjäoikeus ei ollut tuominnut

vastaajaa lainkaan rangaistukseen, se ei ole sen vuoksi voinut määrätä myöskään rikosuhrimaksua.

Arviointi ja toimenpiteet

Edellä kuvattu korkeimman oikeuden ratkaisu poikkeaa nyt käsillä olevasta asiasta siten, että vastaaja tuomittiin korkeimman oikeuden tapauksessa vankeusrangaistukseen ja aiemmat tuomitut vankeusrangaistukset huomioitiin alentavana seikkana rangaistusta mitattaessa. Nyt käsiteltävänäni olevassa tapauksessa rangaistusta ei tuomittu lainkaan, vaan aiemmat rangaistukset katsottiin riittäväksi seuraamukseksi myös nyt vastaajille syyksi luetuista rikoksista. Käsiteltävänä oleva asia rinnastuu siten rikosuhrimaksun määräämisessä edellä kuvattuun Helsingin hovioikeuden lainvoimaiseen ratkaisuun (HelHO:2018:9).

Edellä mainittu huomioon ottaen kärjätuomarin tuomioita ei voida pitää virheellisinä siltä osin, kun vastaajille A ja B ei ollut määrätty rikosuhrimaksua, eikä asia näiltä osin anna aiheutta toimenpiteisiin.

Kärjätuomari on sen sijaan menetellyt asiassa virheellisesti jättäessään määräämättä C:lle ja D:lle rikosuhrimaksun. C oli tuomittu rangaistukseen rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus olisi ollut vankeutta enintään kuusi kuukautta. C:n rikosuhrimaksun olisi tullut olla rikosuhrimaksusta annetun lain 3 §:n 1 momentissa säädetyn mukaisesti 40 euroa. D oli tuomittu rangaistukseen rikoksista, joista säädetty ankarin rangaistus olisi ollut vankeutta enemmän kuin kuusi kuukautta. D:n rikosuhrimaksun olisi tullut olla rikosuhrimaksusta annetun lain 3 §:n 2 momentissa säädetyn mukaisesti 80 euroa.

Kiinnitän kärjätuomarin huomiota rikosuhrimaksun määräämistä koskevien säännösten noudattamiseen.

Pyydän saattamaan ratkaisuni kärjätuomarin tietoon.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Petri Rouhiainen